

Aportació a l'estudi històric i artístic del convent de sant Vicenç Ferrer. Segles XVI-XVIII

Júlia Roman Quetgles

Introducció

El conjunt conventual de sant Vicenç Ferrer de l'orde dels predicadors constitueix l'objecte de la present comunicació. Els dominics s'intal·laren oficialment a Manacor el 1576, data en què Felip II en va autoritzar la fundació mitjançant la llicència signada a San Lorenzo del Escorial el 23 de juliol. La fundació s'emmarcava en el context de la política contrareformista impulsada per l'Església després del Concili de Trento (1545-1563), que es va traduir en l'eclosió de noves fundacions: la de Manacor era la segona dels dominics a Mallorca, després de la de Ciutat (1296).

La majoria dels convents eren bastits de nova planta, la qual cosa va suposar la potenciació de la demanda artística. Sens dubte, la construcció del convent de sant Vicenç Ferrer, entre els segles XVI i XVIII, va esdevenir la màxima iniciativa artística de caràcter monumental promoguda durant l'edat moderna a Manacor. El que pretenem és l'estudi històric i artístic del conjunt conventual, considerant de manera particular l'església i el claustre, que són les dues dependències essencials en la configuració tipològica dels monestirs, pels valors litúrgics i simbòlics que assumeixen.

La recerca històrica s'ha basat en el buidatge de les fonts documentals del convent de Manacor, encara inèdites, que estan dipositades a l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM) i a l'Arxiu Diocesà de Mallorca (ADM). En general, es tracta de llibres de caràcter econòmic, referits a l'administració del convent -llibres d'entrades i sortides i llibres d'albarans-, l'administració de les confraries -bàsicament les del Nom de Jesús i del Santíssim Rosari-, i el llibre d'actes que recullen les resolucions de la comunitat dels pares dominics. La informació que aporten ha estat completada amb la que s'integra en la secció de protocols notariais de l'ARM. Pel que fa a la documentació gràfica, hem localitzat la traça d'un convent que estava dibuixada a les tapes d'un llibre manual del convent de sant Vicenç Ferrer (ARM, C-337), i que reproduïx la seva estructura general, per la qual cosa pensam que podria tractar-se d'un projecte de l'esmentat convent; però l'atribució presenta alguns problemes: la traça no està signada ni datada -s'inclou la inscripció d'una oració i la indicació de les mesures en canes de la llum de les arcades -, és incompleta -les dependències estan numerades, però hi manca la llegenda explicativa- i,

en darrer lloc, el claustre és de planta quadrada i els arcs presenten diferent definició en ambdues plantes -a l'actualitat presenta planta rectangular, i la definició dels arcs és la mateixa en cada una de les plantes. En tot cas, l'hem considerat com un document orientatiu.

La interpretació del conjunt presenta algunes dificultats derivades de l'estat de degradació arquitectònica que presenta, i també del caràcter incomplet de les sèries documentals. El procés de desamortització dels béns eclesiàstics iniciat l'any 1835 va suposar els canvis dràstics de funció -hospital de beneficència, jutjats, presó, quarter de sementals i dependències de l'Administració municipal, entre les més significatives-, que es van traduir en la modificació profunda dels espais i, per tant, la distorsió de la configuració original. Així, el mateix any l'Ajuntament de Manacor va encarregar a l'arquitecte Llorenç Abrines un projecte de remodelació de les dependències conventuals per tal d'adaptar-les als nous usos; el plànol constitueix una de les fonts importants que ens permet visualitzar l'organització inicial del convent. Pel que fa a les fonts documentals, aquestes presenten llacunes, com a conseqüència de la incautació dels arxius eclesiàstics que va promoure el mateix procés de desamortització.

El nostre interès ha estat esbrinar el sentit de la configuració tipològica i l'aportació artística del conjunt conventual. Pensam que entendre i explicar la creació de Manacor només serà possible mitjançant la relació derivada del context històric, de les tendències estilístiques i de les particularitats derivades de la regla religiosa. El resultat de l'estudi del convent de sant Vicenç Ferrer ens ofereix un conjunt monumental que, sens dubte, va gaudir de rellevància arquitectònica i que va contribuir a l'enriquiment de l'art de l'edat moderna.

El conjunt conventual: evolució constructiva i configuració tipològica

La primera comunitat de dominics -que comptava amb set membres- es va establir en unes cases llogades a mossèn Perot Andreu, per les quals es va estipular una renda anual de 70 lliures. La presa de possessió del convent es va fer efectiva el mes d'agost del 1576¹; un mes després, es beneïa la primera capella². L'acte formal de la fundació es va aixecar el 28 de desembre del mateix any davant el notari Ramon Lull i en presència de les autoritats de la vila -rector, vicari, batle i jurats- i dels pares fundadors Antoni Creus i Julià Font i Roig. La titularitat del convent i de l'església es va dedicar a sant Vicenç Ferrer, el qual gaudia de popularitat pel fet d'haver predicat a Manacor l'any 1413 amb motiu de la seva estada

apostòlica a Mallorca (setembre de 1413-febrer de 1414)³.

Paral·lelament s'iniciaren les gestions per aconseguir els terrenys confrontants amb les cases, en els quals s'hi construiria el monestir. Mitjançant la intercessió de la Universitat, el rei Felip II va atorgar el privilegi (1576) pel qual els dominics de Manacor podrien adquirir un patrimoni que assegurés una renda anual de 1.500 lliures, moneda de Barcelona; el decret, ratificat posteriorment des de Lisboa (1582), facultava la comunitat de la possessió de terres i d'altres immobles per tal de construir un monestir (ARM, C-316, f. 23v-24)⁴. Les diferents gestions -compres, canvis i donacions- van permetre la concentració d'una propietat de 7 quarterades d'extensió⁵. Aquest patrimoni se concentrava a l'extrem oriental de la vila, una zona que restava encara sense urbanitzar⁶. Així, a través de donacions i de privilegis, la comunitat religiosa iniciava el procés d'acumulació de riquesa; la condició ineludible que capacitaria els predicadors per convertir-se en promotors d'una empresa monumental: la construcció del monestir.

El conjunt conventual s'anà bastint entre finals del segle XVI i el segle XVIII; posteriorment, es dugueren a terme algunes intervencions de restauració i manteniment. Les obres van ser sufragades, en part, amb el suport econòmic dels particulars; destacaven les donacions dels grans propietaris de Manacor: Truyol, Nuní, Dameto, Togores, Sureda, Andreu i Catlar (que van ser perfectament consignades en el *Llibre de les promeses dels senyors cavallers*), i també de propietaris d'alguns pobles veïns, motivats pel ressò que va tenir la fundació conventual de Manacor a tota la comarca⁷. Però, sobretot, foren les institucions com la Universitat i, en alguna ocasió, el Síndic de Fora, les que van contribuir amb el volum d'aportacions més considerable⁸. La procedència d'aquestes aportacions quedà fixada a les diferents construccions del convent a través de la iconografia que hi apareix vinculada en forma de grafit, relleus o pintures; per exemple, en el claustre, en què hi ha un grafit de l'escut de Manacor amb la data de 1638, que es dibuixa a la dovella superior

3. L'any 1488 es va aixecar una creu en memòria de la predicació del sant a Manacor. Inicialment s'ubicà en el portal lateral de l'església parroquial; des del 1913, any en què va ser restaurada, està situada a la plaça de davant la façana de l'església conventual. S'hi llegeix la següent inscripció: "*L'any del Senyor MCMXIII fonch restaurada aquesta creu que axecà Mossèn March Riera en memòria dels sermons que a MCDXIII predicà en esta Plassa Sant Vicent Ferrer*".

4. La concessió del privilegi era essencial com a mitjà que legalitzava, en aquest cas concret, l'adquisició de terres per part dels frares dominics, ja que existien impediments legals que prohibien la possessió de patrimoni immobiliari.

5. Les operacions contractuals realitzades per a l'adquisició de l'esmentat patrimoni s'enregistraren en el llibre *Actes de les terres que estan en el siti del Convent. 1583-1628* (ARM, C-316).

6. En el plànol de Berard, que ens ofereix una imatge aproximada de l'estructura urbana de Manacor a finals del segle XVIII, es pot observar la ubicació del conjunt conventual en un extrem de la vila i les seves dimensions inicials. L'extensió del conjunt es correspondria amb la zona que comprèn els actuals carrers de la Pau, de Ciutat, d'Antoni Pasqual i del Convent. El procés d'urbanització d'aquesta àrea es va iniciar a les darreries del XVIII, quan els frares van començar a establir algunes terres; però el ritme s'accelerà a partir de la desamortització dels béns patrimonials de la comunitat, el 1835.

7. L'exemple més clar és el d'Artà, poble en què la fundació de Manacor va tenir una resposta molt favorable. Així, l'agost de 1579 l'artanenc mossèn Salleres donava 9 polls serrats al convent "*per amor de Déu, per fer les aules dels estudiants de gramàtica*" (ARM, C-2593, f. 224). La popularitat dels dominics a Artà es va reflectir posteriorment amb la fundació de les confraries dedicades a les devocions de l'orde dominica -confraria del Nom de Jesús i retaula corresponent- i amb la construcció de la capella del Roser a l'Església Parroquial.

8. El 1579 el Síndic de la Part Forana va fer una contribució de 15 lliures per a l'obra de l'aula d'estudiants (ARM, C-2593).

1. El testimoni de l'esdeveniment constitueix l'encapçalament del primer llibre de comptes del convent: "*Sia en memòria com a quatorze de agost de lany 1576, vigília de la Assumptió de Nra. Señora a 5 hores de nit prengueren possessió desta casa de St. Vicens Ferrer de la present vila de Manacor lo Reverendíssim Pare frai Antoni Creus, lo p. fr. Michel Sastre, procurador del convent de Sant Domingo de la Ciutat y fr. Julià Roig, per manament del R. P. Pere Ion Abran, superior de Sant Domingo de la Ciutat, essent absent mestre Lorens Lopez, en terra ferma qui era prior del predit convent de la Ciutat*" (ARM, C-2593, f. 14).

2. "*Item a los bassins de la obra en lo die de la benedictió de la capella o esglesieta en las casas de Ms. Perot Andreu quis feu a 23 de setembre any 1576, 4& i 4s*" (ARM, C-2593, f. 15).

d'un portal situat a l'ala nord, i també un escut en relleu que defineix a la clau de la volta que està situada a l'angle entre l'ala sud i l'oriental.

El gruix de les obres es va encarregar als mestres locals; alguns d'ells van ser contractats per fer feina exclusivament en el monestir i d'altres hi participaren circumstancialment⁹. Mentre, la comunitat de frares va assumir la direcció de les obres, i dictaminà la configuració i la disposició de les dependències, amb l'interès d'estructurar un conjunt que s'adaptàs a les necessitats imposades per la regla de l'Orde dels Predicadors i, també, a les derivades de l'activitat educadora. Les decisions de la comunitat es basaven en una traça, que havia estat prèviament aixecada per un mestre picapedrer -el qual no és identificat a la documentació-; es tractava d'un projecte amb caràcter orientatiu, ja que al llarg del procés constructiu va sofrir algunes modificacions¹⁰.

Les obres s'iniciaren amb la construcció de les dependències de la casa conventual (cuina, refetor -un per a la comunitat i un altre per als seculars-, i cambres o cel·les)¹¹; alhora, s'enllestiren els serveis corresponents -aljub i fossar¹²-. Al costat de la cuina s'estenia l'hort, tancat per una tàpia, i en el qual es trobava l'estable. Paral·lelament, s'anà bastint l'escola (constituïda per diferents aules i un corral) i la casa dels novicis, que comptava amb refetor propi, una carrera i cel·les, d'entre les quals es diferenciava la que era destinada al mestre de novicis; constituïen dos conjunts independents i desvinculats de la zona reservada als frares, amb els quals es relacionaven a través d'una porteria¹³.

La participació dels mestres locals va suposar la construcció d'un conjunt en què s'aplicaren les tècniques constructives tradicionals amb els materials que procedien de les possessions de Manacor -cantons de son Jaume Andreu, fusta d'es Fangar, etc...-, dels pobles veïnats -fustes i feixos de jonc d'Artà- i de Ciutat -guix-. Així, s'aixecaren les parets mestres fetes de pedra mesclada amb terra i altres materials, mentre que les mitjanades eren de cantons fluixos o mitjans, totes elles referides de calç¹⁴. Pel que fa a les cobertes, s'empraren diferents sistemes: les voltes

d'aresta fetes de cantons, que es traçaven amb l'ajut de cintres de fusta, s'introduïren en general a les dependències de majors dimensions, com per exemple, en algunes habitacions de la casa dels frares -refetor i cuina-, la casa dels novicis, la sagristia i l'aljub¹⁵; mentre, en alguns sostres es va emprar l'embigat de fusta, com per exemple a les aules de l'escola; en darrer lloc, s'emprà l'encanyissat per cobrir els porxos de les dependències dels serveis¹⁶. També es varen emprar diferents tipus de paviment: de cantons primers per a les dependències conventuals i per a l'escola, i empedrat per a les zones de pas i les habitacions de serveis¹⁷.

El ritme de les obres va sofrir algunes interrupcions, que pensam van ser degudes a la manca de pressupost, o per les dificultats constructives que plantejaven algunes de les dependències. El cas de l'aljub és representatiu: les obres s'iniciaren a partir de l'any 1582 i es perllongaren durant tres anys seguits, després dels quals s'interrompen les referències documentals fins que, l'any 1712, el Consell de Pares va decidir continuar les obres de l'aljub, que, assenyalen, s'havien iniciat molt de temps abans (ADM, Cod. 61). Paral·lelament a les dependències pròpiament conventuals, s'anava aixecant l'església, la qual sembla que s'acabà a la primera meitat del segle XVII. Per la seva part, el claustre va restar com un hort amb llorers, figueres i tarongers fins que a finals del XVII es van enllestir les obres de les galeries; la finalització del claustre, a la meitat del segle XVIII, suposaria la conclusió del conjunt conventual.

El resultat va ser la configuració d'un conjunt amb un nucli destacat, el claustre de dues plantes, entorn del qual s'aixecaren les diferents dependències. L'església establia el límit oriental del convent; mentre, de forma contínua a l'església, s'hi trobava la sagristia, que ocuparia part de l'ala nord. Les ales restants serien definides per la casa del noviciat i les aules per a l'escola. L'estructura regular del conjunt sofria una variació en la part occidental: l'ala es perllongava més enllà del quadrat imposat pel claustre, i s'introduïa en la part posterior del monestir -coneguda més tard com a *trast dels frares*-, on hi havia l'hort. En aquesta part, s'hi localitzava la casa dels frares pròpiament dita, amb les dependències dedicades als serveis domèstics (bodegues, magatzems, rebosts, cuines, forn, païssa i corral)¹⁸. D'entre totes elles cal fer especial esment a la que, seguint el plànol del 1835, seria la cuina del convent i que a l'actualitat encara presenta els elements estructurals; l'interès a aconseguir un espai unitari de dimensions considerables va

9. Podem fer referència al cas de Pere Puigròs, mestre picapedrer, al qual l'any 1584 el convent va pagar les primeres 50 lliures per la feina d'un any de picapedrer, fuster i tapier. Els frares li facilitaven les eines i li cobrien les despeses, excepte els dies de festa, durant els quals només li donaven pa (ARM, C-2593, f. 30).

10. A tall d'exemple, podem dir que el Consell de Pares, reunit el 4 d'octubre de 1640, va decidir aixecar una sagristia nova, en un lloc diferent del que s'indicava a la traça: "...fer la sagristia entre las dos parets noves per esser molt gran la necessitat que en té lo convent y esser cosa més fácil ferla per ara entre ditas parets y tots dictaminaren que sa fes en ditas parets no obstant que a la trassa està de altra manera trassada per quan sempre que la vullam fer en el lloc a ont està trassada si pot fer" (ADM, Cod. 61, f. 8v).

11. La finalització de les obres de la primera cel·la va ser anotada en el Llibre del Gasto, fet que es va produir el gener de 1579: "pedres per empainetar la primera cella prop l'escala, serrar mijans per empainetarla. S'acabà el dissabte vespre, dia de la covenrsió de sant Pau" (ARM, C-2593, f. 214).

12. Existeix una referència al fossar nou, que s'esmenta en motiu de la mort d'un frare: Joan Garcia de Campos va morir als 40 anys després d'una malaltia de quatre dies, i va ser enterrat el 26 d'agost de 1577 "al fossar nou amb el cap junt a la creu i els peus a l'orient" (ARM, C-2593).

13. Es correspon amb l'actual portal del claustre que s'obrí a la plaça d'A. Creus i J. Font i Roig.

14. És clar que les sales conventuals eren revestides amb calç o emblanquinades; per exemple, en una partida de l'octubre del 1578 s'especifica: "A mestre Melcion dos dies per emblanquinar part del refector i altres manuaies, dotze sous" (ARM, C-2593, f. 208).

15. L'any 1668 es van pagar 35 lliures al mestre picapedrer Pere Muntaner per haver aixecat les tres voltes de la sagristia, tres mitjanades i un arc, i també per haver fet els pedrissos de les aules de gramàtica (ARM, AH-2070). Una partida del maig de 1583 referida a l'aljub és prou clara pel que fa al sistema de construcció de les voltes: "A mestre Thomàs Rosselló, al seu fill i a un criat per paredar l'aljub des dels fonaments fins a trast de cindriar-la per fer la volta, i també pels arcs, 1 lliure, 16 sous i 4 diners" (ARM, C-2593, F. 283).

16. Del febrer de 1578 procedeix una partida per pagar les canyes i la calç per cobrir el porxo de d'estable (ARM, C-2593, f. 216).

17. Pel novembre de 1578 s'enregistra el pagament de 12 sous a mestre Sardà per dos dies de feina per fer l'empedrat de l'entrada de la casa (ARM, C-2593, f. 208). Del mes de juny següent, hi ha una partida de 19 sous i 6 diners per cantons fluixos que són per pavimentar la cambra situada prop del refetor (ARM, C-2593, f. 222).

18. A l'actualitat aquesta zona és ocupada pels jutgats.

conduir a adoptar una particular solució espacial: es tracta d'una sala de planta quadrada que s'articula a partir de la disposició central d'una columna de la qual parteixen quatre arcs rodons que culminen en el bell mig de les parets laterals, i descansen damunt semicolumnes adossades als murs. Aquesta disposició provoca la divisió de la coberta en quatre trams, en què es despleguen les voltes d'aresta. La columna és de pedra viva, i està treballada de manera rústica: s'aixeca damunt una peanya, sense polir, i presenta un fust llis, que s'estreny lleugerament en el terç superior, el qual és motllurat a manera de capitell derivat del dòric. Les semicolumnes són de marès i presenten planta mixtilínia que es tradueix en alçat mitjançant la combinació de la pilastra amb columna adossada a la cara frontal i capitell semblant al de la columna. Les claus de les voltes són dibuixades amb relleus que defineixen motius de la iconografia dominicana i l'escut de Manacor.

Tipològicament, el conjunt recollia l'herència de les directrius bàsiques del monestir benedictí, caracteritzat per la consideració del claustre com a element articulador¹⁹. Però en el convent de Manacor, com era freqüent en els de l'orde, s'introduïren clares modificacions respecte d'aquest model, les quals s'expliquen per les diferències derivades de la regla monàstica, per la disponibilitat d'espai i per la necessitat de dedicar una part important d'aquest espai a la construcció de l'escola i del noviciat. Entenem que aquestes són les raons fonamentals que justifiquen la tipologia particular del convent dels dominics de Manacor.

El monestir constituïa un gran volum arquitectònic tancat en ell mateix. Els murs del perímetre s'erigien com a masses compactes, amb els corresponents contraforts -algun d'ells encara visible-, i mancats d'obertures²⁰. En darrer lloc, el conjunt monumental, que delimitava la zona oriental de Manacor, s'obria a la vila mitjançant un únic accés, que comunicava la via pública (el vilar, seguint la denominació emprada a la documentació) amb el claustre²¹. En definitiva, la configuració del conjunt responia a una idea autàrquica en la creació de l'espai monacal; un sentiment que vinculava el conjunt d'època moderna amb la tradició constructiva medieval.

L'església conventual

La construcció de l'església conventual s'inicià poc després de la fundació de l'orde. Les notícies documentals referents a l'evolució de les obres són poques i fragmentàries, però permeten determinar que el volum de l'església restava ja enllestit a la primera meitat del segle XVII, el qual es completà a la darrera dècada del segle amb la construcció de la capella de la Mare de Déu del Roser i del nou

Cor. Paral·lelament s'efectuà l'ornament interior del temple, que va consistir fonamentalment en la construcció del conjunt retaulístic. Des del punt de vista estilístic, cada una d'aquestes activitats reflecteix les diferents etapes que caracteritzen l'evolució artística de l'art mallorquí a l'edat moderna.

Sembla que el temple actual es va projectar com una ampliació de la primera capella que s'havia beneït a les cases de Ms. Perot Andreu, la qual constituïria el cap de la nova església²². Així, per una banda, entre el novembre del 1577 i el març del 1578 es va construir el porxo de l'església, que tenia tres columnes "*per mesurar-lo ab l'esglesia primer beneïda*" (ARM, C-2593); per una altra banda, en una referència posterior, s'especifica que l'any 1582 les cambres de les cases de Ms. Perot Andreu constituïen el cap de l'església. Aquesta s'anà bastint al llarg dels anys amb l'ajut destacat de la Universitat, que, per exemple, l'any 1620 cedia pedra sobrant dels pòrtics de la plaça per a l'obra de l'església conventual. Durant aquest mateix període s'enllestiren les obres de les canalitzacions de l'església, que havien de conduir l'aigua a l'aljub; també es reforçaren els arcs i s'obriren els dos portals: el major, situat davant la carrera, i el portal lateral -del claustre o *de l'hort*, com s'esmenta a la documentació. Mentre, s'anava treballant en el campanar, les obres del qual culminarien, segons B. Riera, l'any 1626, data que s'hi troba inscrita.

Pel que fa a la finalització de les obres de l'església, no ens ha estat possible esbrinar la data exacta.

L'única referència precisa és l'acte que es va realitzar el 27 de desembre de 1637 amb motiu de la benedicció de les dues darreres capelles, que foren dedicades a sant Isidre i a les Ànimes (ARM, AH-2070, info-liat²³). A partir del segle XVIII s'enllestiren obres de reforma i de manteniment; l'any 1730 el Consell de Pares va resol-

Vista de la nau de l'església conventual

22. La informació s'inclou en un instrument signat l'any 1627 entre la comunitat de pares i el Magnífic Francesc Andreu, ciutadà militar, fill del Magnífic Perot Andreu. El motiu del document és legalitzar la compra d'uns immobles que els frares havien fet al Mgr. Perot Andreu, però que per negligència no es va formalitzar el contracte (ARM, C-316, fs. 25v-26).

23. "*El dia antes que era die de Sant Joan Evangelista beneïrem les dos últimes capelles de l'església dites de Sant Isidre i de les Ànimes, i beneï les dites capelles, per ordre del S. Bisbe fr. Joan, lo S. Gabriel Coll, Rector d'esta vila de Manacor*" (ARM, C-3079).

Resta encara sense comprovar la hipòtesi que va plantejar B. Riera segons la qual l'església va ser beneïda el segon diumenge d'octubre de 1617, data a partir de la qual cada any se celebrava la "*Festa Grossa*" de sant Vicenç i en el sermó es recordava la història de la fundació (RIERA, 1913, 90).

19. W. Braunfels justifica l'adopció de l'esquema benedictí per a la configuració dels convents dels ordes mendicants -franciscans i dominics- en funció de la seva opció per la pobresa i, en conseqüència, pel desinterès inicial dels fundadors d'aquests ordes en la construcció d'establiments definitius (BRAUNFELS, 1975, 195).

20. Una configuració que s'intentarà corregir posteriorment, com s'evidencia en el plànol de 1835, en el qual es planteja la necessitat d'obrir finestres en la pràctica totalitat del perímetre conventual -es pot veure encara la traça de dues d'elles en el carrer de sant Vicenç.

21. L'accés es correspondria amb l'ingrés actual que s'obri a l'ala sud al costat de la Biblioteca Municipal.

dre aixecar la volta que havia caigut: en principi va decidir fer-la de monteria, però després d'haver-ho consultat amb els mestres picapedrers va resoldre fer-la l'aljub, ja que els mestres entenien que els arcs existents no podrien resistir el pes d'un altre tipus de volta (ADM, cod. 61, f. 92v). En darrer lloc, cal indicar que a principis del segle XIX es van dur a terme obres de reforma a la teulada, com ho demostra la data de 1808 que resta inscrita a la clau de l'arc que s'aixeca damunt l'arc toral (RIERA, 1913, 90).

Tipològicament, l'església segueix els trets bàsics dels temples conventuals de l'època. El desenvolupament de la planta es resol amb nau única entre capelles laterals, cinc per banda, i capçalera absidal de perfil trapezoïdal. Es tractava d'un model, el de la nau única, que es va generalitzar arreu d'Europa a l'etapa contrareformista, fonamentalment, perquè s'adequava a les necessitats derivades de la predicació -tasca que, justament, definia el tarannà de l'orde dels dominics-; a Mallorca, l'adopció d'aquest model es va veure afavorida pel fet que coincidia amb la concepció espacial que definia les tipologies arquitectòniques del gòtic català, la qual estava profundament arrelada en la tradició constructiva de la Mallorca medieval, i pervivia encara en la majoria de les construccions religioses dels segles XVI i XVII²⁴.

En la definició de l'alçat i de la coberta es van aplicar els models estilístics més renovadors vinculats al Renaixement. Així doncs, l'ordre arquitectònic articula l'alçat, que és definit per les pilastres i l'entaulament: els suports, que s'aixequen sobre altes socolades, són de capitell compost i presenten el fust de perfil curvilini a la cara frontal; l'entaulament amb el fris, que és corregut i sense decoració, i la cornisa, recorre tot el perímetre interior. A sota, s'hi obrin les capelles, que són definides per arcs de mig punt; a dalt, en correspondència amb les pilastres, es tracen els arcs faixons, que sustenten la volta de canó i la delimiten en cinc trams, en els quals s'obrin el òculs, un per banda. La volta de canó cobreix també les capelles laterals, excepte les del sotacor, que són d'aresta. L'absis es cobreix amb secció de volta de canó ornamentada amb cassetons, que presenten la combinació del color vermell i el daurat en el centre. Cada una de les parts i dels elements arquitectònics estan perfectament destacats i delimitats mitjançant la combinació de gris i blanc i amb els perfils remarcats de color daurat²⁵. Es tracta d'uns recursos que evidencien la concepció estructural de la configuració interior del temple; una concepció que, per una part, s'avenia amb la vocació austera de l'orde dels mendicants i, des del punt de vista estilístic, estava vinculada a l'arquitectura classicista del Renaixement, una tendència que, en el darrer terç del segle XVI, representava una voluntat renovadora en el context artístic mallorquí. Tal vegada aquesta opció esti-

Alçat i cúpula de la Capella del Roser

gui relacionada amb la influència exercida per València; des del punt de vista espiritual, la fundació de Manacor va estar, indubtablement, sota la influència del convent valencià, que va esdevenir un dels centres més actius en la restauració espiritual posttridentina (HUGUET *et alii*, 1958)²⁶; des del punt de vista artístic, València havia anat exercint una important influència sobre Mallorca a partir del segle XV i havia esdevingut una fita cultural i referència obligada per al nou gust de l'art mallorquí de l'edat moderna (GAMBÚS, 1996)²⁷.

L'austeritat conventual es projectava a la vila a través de la configuració tradicional de la façana de l'església. A l'actualitat presenta algunes modificacions com a conseqüència d'una sèrie d'intervencions d'època contemporània; però la imatge original devia ser semblant a la que va dibuixar Berard acompanyant el plànol de Manacor. Està configurada per un llenç de paret rematat per un frontispici triangular, que és flanquejat pel campanar, imbuït en el mur i situat a l'esquerra de l'observador, i una petita construcció piramidal, a la dreta. La portada està situada en el bell mig de la façana: és d'arc de mig punt, projectat en profunditat i està decorat a l'intradós amb cassetons que repeteixen el disseny dels de la volta de l'absis; a l'interior s'obri l'ingrés amb llinda, i una fornícula d'arc de mig punt, ubicada damunt un senzill entaulament, que alberga la representació escultòrica de sant Vicenç Ferrer, com a sant titular de l'església conventual. En correspondència axial amb l'ingrés hi havia la rosassa, que a l'actualitat s'inscriu en el marc d'una finestra geminada. Dues motllures disposades a diferents alçades, que travessen la façana en sentit horitzontal, constitueixen els únics elements decoratius: la inferior delimita la zona de la socolada, i a la vegada defineix el perfil rodó de la portada; la superior delimita la zona del frontó, en què s'obrien tres finestres, la central de les quals va ser substituïda per un òcul. També el campanar introduïa una balustrada decorativa, que va ser eliminada posteriorment, mentre que es van conservar les bolles situades en els caires²⁸. L'opció per la severitat en la concep-

26. En aquest sentit, cal assenyalar que els pares fundadors de Manacor, A. Creus, J. Font i Roig i B. Riera, s'havien format en el convent de València sota el mestratge de sant Lluís Bertran. (HUGUET *et alii*, 1958, 11).

27. El fet és il·lustrat en el retaule major de la Cartoixa de Valldemossa, que s'erigeix com el primer testimoni documentat de la presència renaixentista a l'art mallorquí que va ser treballat en un taller de València (GAMBÚS, 1996, 93).

28. Ens manquen les referències documentals, però sembla que el campanar, juntament amb la capçalera de l'església, van ser objecte d'una intervenció: en el campanar s'eliminarà la balustrada, mentre que l'espai sobrant seria aprofitat per allargar les finestres geminades a les quals es donaria un perfil apuntat -algunes d'elles no es van arribar a obrir, però es pot apreciar encara la nova traça-; per una altra part, s'intentaria dignificar la capçalera augmentant-ne l'alçada i introduint merlets decoratius com a acabament. Tal vegada aquestes intervencions corresponien a les obres de reforma de la teulada que finalitzaren l'any 1808; i tal vegada la capçalera oferia l'aspecte de torre de defensa: a la documentació hi ha alguna referència a la torre situada a devora el fossar.

24. La planta de nau única va ser utilitzada per primera vegada a Il Gesù, el temple del convent jesuític de Roma, a partir del qual el model va ser el més repetit a les esglésies de l'orde. Així, es va adoptar per a l'església del convent de Monti-Sion de Palma (PERELLÓ, 1985), aixecada entre 1571 i 1576; l'estructura general del temple ha estat considerada com una de les primeres aportacions en la renovació estilística del segle XVI (CANTARELLAS, 1981).

25. Sembla que els motius ornamentals dels carcanyols de les capelles i dels trams de la volta van ser afegits posteriorment, tal vegada en el segle XVIII, per la definició estilística que presenten; aquesta reforma decorativa coincidiria amb la introducció de les rajoles com a revestiment de la socolada de l'altar major.

ció estructural i la senzillesa decorativa situaven la façana de l'església dels dominics en la tradició gòtica catalana, un fet freqüent en les esglésies conventuals de l'època. Malgrat tot, hi ha alguns elements que ens situen en un nou context artístic i litúrgic. La substitució de l'arc apuntat pel rodó en el disseny de la portada implicava la voluntat de superació de l'estètica medieval.

Estructura gramatical que sustenta el Cor

Mentre, a la carena es trobava un element de definició mixtilínia a manera d'expositor de la Sagrada Forma que era rematat per la creu; així, la façana del temple es configurava com un nou espai per a la contemplació del Sacrament, el culte del qual va ser emfatitzat a partir del Concili de Trento, i va esdevenir l'element emblemàtic de la Contrareforma²⁹.

És també dins el context d'espiritualitat contrareformista en què se situen les intervencions arquitectòniques que es produïren a la darrera dècada del segle XVII i principis del XVIII, i que van determinar la nova configuració interior del temple a partir d'una concepció espacial i formal inspirada en la sensibilitat barroca. Ens referim a la construcció de la capella del Roser, que s'obri a l'alçada de la tercera capella de l'Epístola, i del Cor, situat en els peus de la nau.

L'any 1692 el Consell de Pares va decidir construir una capella dedicada a la Mare de Déu del Roser. La Universitat de la vila es va comprometre a sufragar les obres (RIERA, 1913, 98), per la qual cosa s'hi destinaren alguns acaptes dels anyells i del blat (ADM, cad. 61, f. 43v). L'obra s'encarregà al mestre picapedrer Joan Cabrer, i s'estipulà un preu de 600 lliures (ADM, cod. 61, f. 44v)³⁰. Els treballs es perllongaren fins el 1697, any en què es consagrà la capella i s'inaugurà el culte (HUGUET, 1958, 66)³¹. Constitueix un espai centralitzat de planta quadrada, amb tendència a la creu grega, cobert per una cúpula semiesfèrica. La transició de

la nau a la capella es produeix a partir de dos espais de planta rectangular: el que es correspon amb el de les capelles laterals, que és cobert per volta de creueria; a continuació hi ha un altre tram de menors dimensions, que és cobert amb volta de canó. Al fons s'obri l'absis, de planta trapezoïdal i cobert amb secció de volta de canó, que acull l'altar en què es troba el retaule expositor dedicat a la Mare de Déu del Roser. La cúpula, amb tambor i llanterna, s'aixeca damunt una gran estructura sostinguda amb pilars composts de quatre cares sobre els quals descansen els arcs de mig punt que defineixen les petxines, les quals possibiliten el pas de la planta quadrada al traçat circular de la cúpula. L'alçat és delimitat per un entaulament que recorre tot el perímetre, unificant els diferents espais que s'obrin a la capella.

El conjunt presenta un ric tractament plàstic i ornamental que afecta tots els elements estructurals. Els pilars presenten seccions de capitells composts, i combinen dos tipus de fust: els que estan situats a les cares frontals són treballats amb estries helicoidals, mentre que els dels escaires tenen el fust llis i arrodonit. A l'entaulament, l'arquitrav i la cornisa són decorats amb els motius del repertori clàssic-gotes, fonamentalment-, mentre que el fris és decorat amb querubins en els angles i amb motius vegetals per les parets laterals; l'ornamentació s'interromp a la zona de l'altar, on el fris es presenta llis. En els murs laterals s'obren dues parelles de fornícules a manera de capelles, que són definides per arcs de mig punt amb l'intradós decorat amb estries helicoidals que es repeteixen en el fust dels pilars sobre els que es recolzen³². En el registre superior, dalt de l'entaulament, hi ha traçades finestres amb llinda, una per banda, emmarcades amb rocalla i tancades amb balustrada; a l'interior destaquen els relleus dels escuts de Manacor (dreta) i la doble creu dominica (esquerra). A la zona de la coberta les voltes presenten diferent repertori ornamental: la de l'altar és decorada amb cassetons, que repeteixen el disseny dels que caracteritzen la volta de l'altar major de l'església; el primer tram d'ingrés a la capella és definit per volta de creueria, amb els nervis recorreguts per estries helicoidals i amb la clau destacada; el tram següent és cobert per la volta de canó amb els carreus de marès treballats escultòricament, tot reproduint motius geomètrics. La concepció ornamental de la capella culmina a la cúpula, que presenta un acurat tractament escultòric. Els quatre arcs de mig punt sobre els quals s'aixeca tenen el perfil decorat amb estries helicoidals, que són interrompudes a l'alçada de la clau per la presència d'un escut en què es reproduïx la Mare de Déu del Roser i tres sants dominics; a les petxines es dibuixen hídries que despleguen els rams florits per tot el triangle. La planta circular de la cúpula és definida per un entaulament, en el qual sobresurten les mènsules, que es corresponen amb els suports del tambor. Aquest s'articula a partir de columnes, amb el fust estriat en sentit helicoidal, que determinen el ritme alternant de finestres i fornícules, les quals acullen les representacions escultòriques dels sants de l'orde³³. Damunt l'en-

29. Aquest element va ser posteriorment eliminat, tal vegada com a conseqüència de la reubicació de les escultures monumentals de sant Domingo, sant Pius V i sant Antoni, les quals s'hi van col·locar l'any 1952 a causa de la restauració de la capella del Roser.

30. No ens ha estat possible localitzar l'instrument que signaren els frares amb Joan Cabrer, del qual sabem que també va ser l'autor de la traça de les galeries del claustre, però no tenim constància que se li hagin atribuït altres obres.

31. La capella va ser objecte de successives obres de reforma i restauració, algunes de les quals van suposar canvis estructurals. L'arquitecte Bartomeu Ferrà va dirigir les obres de la construcció d'una cripta que havia d'albergar les relíquies de sant Teòfil; va ser beneïda l'any 1881 i ja en el 1933 va haver de ser reconstruïda com a conseqüència del deteriorament causat per la humitat. Finalment, la cripta va ser suprimida durant la restauració dels anys 1952-1954 dirigida per l'arquitecte Andreu Galmés. La informació més detallada sobre l'evolució de les obres és a HUGUET et alii, 1958.

32. Les capelles van ser dedicades a sant Jacint, sant Antoni Abat, sant Pere Màrtir i santa Catalina de Sena, i s'erigiren els corresponents retaules, que van ser encarregats a l'escultor Andreu Carbonell l'any 1707 (ADM, cod. 61, f. 61v).

33. A l'actualitat hi ha les escultures exemptes de santa Catalina de Sena, santa Agnès, santa Margalida i santa Elisabet. El repertori es completava amb les representacions de sant Domingo, sant Pius V i sant Albert, les quals van ser traslladades a la façana del temple durant la restauració que es va dur a terme entre els anys 1952 i 1954 amb l'objectiu d'alleguerir la cúpula, que presentava cruïes.

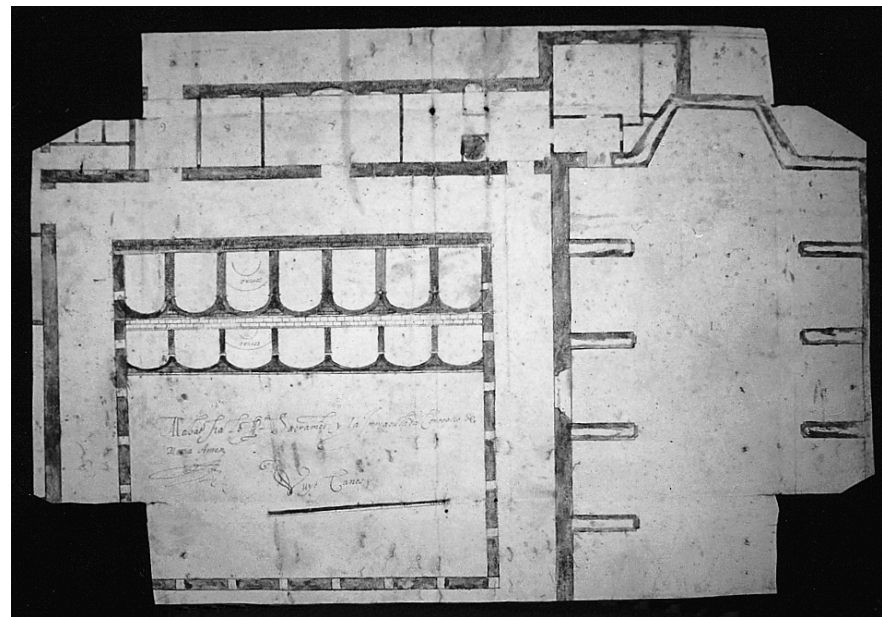
taulament, on destaquen els caps d'àngels alats, es desplega la cúpula semiesfèrica amb els nervis destacats, que és rematada per una llanterna.

La capella del Roser s'adsciu estilísticament al barroc; en la concepció espacial s'introdueix el sentit monumental, mitjançant l'articulació estructural d'un espai únic cobert per cúpula semiesfèrica i sustentada per suports composts. A la vegada, la profusió decorativa ens situa en el context més exuberant del barroc del sis-cents, amb tendència a *l'horror vacui* en el tractament plàstic dels elements tectònics, però sense que es vegi modificada l'estructura. La mateixa concepció estilística defineix el cor divuitesc, iniciat l'any 1705 en substitució del primer *coret*. (ADM, cod. 61). S'aixeca damunt una gran volta de creueria traçada per l'arc carpanell, que cobreix tota l'amplada de la nau. La clau és definida per la representació pictòrica de l'escut de l'orde, de fons blanc i teles negres que s'obrin i estel en el centre. El pes de la volta descarrega damunt quatre suports, que són semblants al de la capella del Roser, però amb algunes variants: s'aixequen damunt socolades de marbre i estan constituïts per una semicolumna que és flanquejada per pilastres; els suports centrals reben el pes dels nervis de la volta, mentre que les pilastres sustenten els arcs torals i formers. El tractament plàstic es tradueix en la presència de les estries helicoidals en els perfils dels arcs, els nervis i en el fust de les semicolumnes, i també en el treball escultòric dels capitells composts, que aconsegueixen els màxims graus de sensualitat en els capitells de les pilastres.

En definitiva, ambdues intervencions s'inscriuen ja en la tendència més exuberant del barroc; una opció que va ser potenciada per l'església contrareformista en l'intent de persuadir els fidels a través de les possibilitats expressives de l'art: les devocions eren les mateixes que en el segle XVI, però en el XVII els mitjans artístics havien millorat. Aquesta opció és clara en l'església dominica de Manacor, ja que va ser la comunitat de pares la que va decidir en darrer terme -sempre aconsellada pels mestres- la configuració del temple; així, per exemple, en el consell reunit el 9 d'octubre de 1692, es va decidir que les pedres de l'altar del Roser fossin *dibuixades* (ADM, cod. 61, f. 44v). En darrer lloc, la percepció barroca del temple conventual és determinada per la configuració dels objectes litúrgics: l'orgue, del qual hi ha notícies documentals referides a la seva construcció l'any 1600 (RIERA, 1913, 91), i els retaules, que omplen les capelles, a través dels quals es desenvolupa un programa iconogràfic dedicat a la veneració dels sants i de les devocions de l'orde de predicadors, que culmina en el retaule de l'Altar Major; el conjunt retaulístic es convertia així en l'instrument litúrgic més efectiu per vehicular els ideals contrareformistes, alhora que consolidava el gust per l'estètica barroca a Manacor³⁴.

El claustre

El claustre s'anà bastint entre la darrera dècada del segle XVII i la primera meitat del XVIII, sense que en consti la data precisa de finalització. La traça va ser

Traça localitzada en un llibre manual del convent de Sant Vicenç Ferrer. ARM, C-337 (1729-1731)

encarregada a Joan Cabrer, el mateix mestre picapedrer que havia dirigit les obres de la capella del Roser. El procés de construcció va ser lent i accidentat; la comunitat de pares va adoptar decisions, en ocasions contradictòries, respecte a la configuració definitiva de les galeries. Malgrat tot, el que es desprèn de la documentació és que al llarg del període de construcció el criteri rector va ser sempre l'intent de configurar un claustre de destacable bellesa, amb un resultat general que se cenyia a la traça incial.

Les primeres notícies documentals del claustre daten de 1667, i fan referència a l'ús que se'n va fer fins a l'inici de la construcció de les arcades. Del volum de la documentació es dedueix que el conjunt conventual va anar creixent entorn d'un nucli central que, des d'un principi, es va dedicar a hort, amb l'objectiu de convertir-lo posteriorment en claustre. Així, a partir de la data esmentada, s'inicià l'activitat entorn a l'hort del claustre amb l'interès de dotar-lo dels elements configuradors i enllestir els preparatius per a les obres de les galeries. Entre els anys 1670 i 1674 es posaren els puntals de fusta de la cornisa i les jàsseres, s'arreglà la teulada, juntament amb la de l'església, es va fer la pastera de l'aljub i es va traçar el creuer (ARM, AH-2070). Posteriorment, entre 1692 i 1694, es van anar retirant els arbres de l'hort: la primera iniciativa va consistir a arrabassar dos llorers, perquè feien malbé la *font* (ADM, cod. 61, f. 43); després, el Consell de Pares va resoldre

34. Per a una anàlisi del retaule major, vegeu l'article de ROMAN, R. J. "El retaule barroc de l'església conventual de sant Vicenç Ferrer. Manacor", BSAL, 52 (1996, 265-276).

Graffiti de l'escut de Manacor acompanyat amb la data 1638.
Està situat a la dovella d'un portal de la galeria nord del claustre

traslladar els tarongers a la vinya³⁵.

És a partir de l'any 1696 quan la comunitat de pares adopta les primeres resolucions referides a les galeries, i s'inicien les obres. La configuració dels suports va ser una de les principals causes de discussió que va afectar la planta baixa del claustre: en el consell celebrat el 28 de juliol, la comunitat va decidir que les arcades s'aixecassin sobre pilars

de planta quadrada, per raons de major consistència, malgrat que a la traça de Joan Cabrer havien estat dissenyats de planta octogonal (ADM, cod. 61, f. 50); però, en el consell del 25 de novembre, a proposta del mateix prior Antoni Carbonell, es va resoldre fer-les tal com es presentaven a la traça³⁶. La configuració de la planta superior va presentar major complexitat, ja que es van tractar les qüestions referides a la definició dels suports, però també es va plantejar la possibilitat de tancar els corredors aixecant parets i eliminant així les galeries. La problemàtica es va reproduir successivament al llarg del període comprès entre els anys 1697 i 1722, any en el qual sembla que la comunitat va adoptar una resolució definitiva. En principi, es van seguir criteris d'unitat compositiva respecte a les galeries de la planta baixa; així, en els consells de juny i de setembre de 1697 es va aprovar que la planta superior es fes "*ab arcades y belustres*" i que es disposassin els mateixos suports que a la planta baixa (ADM, cod. 61, f. 52-52v).

Sembla que les obres van sofrir alguna interrupció, que va afectar l'evolució de les obres de les galeries d'ambdues plantes. En la represa, l'any 1716, es van adoptar decisions clarament pragmàtiques, que suposaven el trencament de la regu-

35. "Als 4, fabrer, el P. Prior fr. Joan Thomàs Morlà proposà a los pares del Consell si tenien a bé que se mudassen alguns tarongers del claustro a dins la viña; y fonch resolt que per el prompte, se arrencassen y mudassen 3 o 4 y si poden després ja arrancaran y mudaran los altres, fe supra. Fr. Antoni Vicent Riera, secretari". (ADM, cod. 61, f. 46v).

Sembla que, en algun moment, es va aconseguir netejar el claustre de tarongers, perquè aquesta és la imatge que presenta en algunes fotografies de finals del segle XIX -per exemple, les que il·lustren la mostra de productes agraris i industrials que s'hi va realitzar l'any 1897. Per tant, els tarongers actuals, que obstaculitzen la perspectiva visual del monument, són relativament recents.

36. "Als 25, novembre, 1696 proposà el M.R.P. fr. Anthoni Carbonell, prior, a los PP del Consell si venien bé ques fessen las columnes del claustro segons la trasse ha feta mestre Joan Cabrer, picapedrer, y no obstant que en altre consell se havié resolt que se fessin dites columnes quadrades, en aquest fonch resolt ab omnibus que se fessen dites columnes segons dita trasse de dit mestre Joan. Y per ser esta la veritat ho firm de la mie pròpia mà dit dia y any. Fr. Antoni Vicent Riera, secretari". (ADM, cod. 61, f. 51v).

laritat del conjunt; en el consell del 26 de maig, a proposta del prior Tomàs Campins, es va resoldre prosseguir les obres tancant la planta superior i aprofitant les columnes ja aixecades per a la continuació de les galeries de la planta baixa (ADM, cod. 61, f. 76). Anys més tard, després d'una nova interrupció, en el consell celebrat el 6 de juliol del 1722, els pares van expressar la intenció de continuar les obres del claustre, recuperant la proposta inicial de dissenyar la planta superior amb galeries³⁷.

El resultat va ser la configuració d'un claustre que respon al gust barroc per la seva concepció monumental i pel tractament plàstic i expressiu dels elements configuradors. Segueix un traçat regular, envoltat per doble galeria porticada, coberta per volta claustral en el pis inferior i per embigat en el pis superior. La planta és rectangular, amb sis arcades a les galeries nord i sud, i cinc a les galeries est i oest. L'espai central és ocupat per l'aljub, amb coll octogonal sobre el qual es recolza una estructura de ferro forjat, que és rematada per la creu dominica. Les arcades són definides per arcs carpanells que se sustenten damunt pilars octogonals, els quals s'aixequen damunt sòcols que es troben units a la planta baixa, mentre que a la superior la socolada dels intercolumnis és substituïda per balustrades. Els pilars reprenen el model dels suports de la capella del Roser i del Cor, de tal manera que presenten quatre cares lliures de decoració, i altres quatre amb estries helicoidals que es perllonguen per l'extradós dels arcs, en els quals destaca un floró divuitesc a l'alçada de la clau; estries i florons són ornaments de diferent procedència estilística -l'estria helicoidal va ser ja emprada a l'arquitectura monàstica medieval; per exemple,

Antiga cuina de la casa conventual. Actualment dependències dels jutjats

37. "Die 6, juliol, 1722 proposa el sobredit P. fr. Pere Rosselló, prior, a los pares de Consell que feya compta de prosseguir la obra del claustro y suposat se trobaven dos resolucions de Consell de los anys passats, la primera que es fes descobert ab columnes y la altre que se fes eubert y devallassen las columnas qui ya stan alt a la part de la viña, que ara lo present los aparexca millor y de que modo se prosseguiria; y fonch resolt que se prosseguís descubert ab columnas. Y per ser així la v. firmo dis dia, mes y any. Fr. Antoni Massanet, secretari". (ADM, cod. 61, f. 83-83v).

relleu d'un gerro amb tres flors, que són substituïdes per motius de la iconografia dominicana en els que estan situats a l'alçada del creuer de les galeries est i oest. Finalment, les quatre voltes dels angles es tanquen amb les claus en què hi ha els relleus de l'escut dominic, el Trigràma de Crist, que es repeteix en una segona clau, i l'escut de Manacor.

L'art acurada i les notícies documentals ens permeten esbrinar quin va ser el valor que es va conferir al claustre en el context conventual de Manacor. La comunitat va expressar la seva profunda preocupació pels aspectes estètics, com ho demostra el constant replantejament de la configuració dels seus elements; si més

Clau que tanca una de les voltes de l'antiga cuina. S'hi perfila el relleu del ca de sant Domingo

no, aquesta és la idea que es desprèn del fragment referit a la definició dels suports que correspon al consell celebrat el 29 de setembre de 1697: "*fonch resolt ab omnibus que era convenient que se prosseguís dita obre del claustro y juntament que las columnes de dalt se fessen del mateix modo y ab la mateixa gruxaire que las de baix, suposat que desta manera (segons judici y dictamen del picapedrer) seria la obre més ermosa y més permanent*" (ADM, cod. 61, f. 52v). En definitiva, sembla que el que pre-

tenien era la configuració d'un claustre -el qual restava obert al poble- que conferís sumptuositat i bellesa al conjunt conventual. La idea es justifica perfectament pel fet que, en els convents dominics, el claustre va mantenir la seva funció com a element articulador, però va perdre el sentit litúrgic³⁸; per a l'orde dels predicadors el nucli neuràlgic del monestir era la cel·la individual, perquè procurava l'espai íntim per a la reflexió i l'elaboració dels sermons -en ocasions, incendiàries-; va ser, precisament, la seva multiplicació, la causa que explicaria el sorgiment dels claustres de doble planta (BRAUNFELS, 1975), fet que es produeix en el de sant Vicenç Ferrer. En darrer lloc, aquesta seria la causa que explicaria l'evolució de les obres del conjunt conventual i, per tant, el retard en la construcció del claustre, que, juntament amb l'església, va gaudir de la màxima consideració artística per part dels dominics, com ho evidencia la incorporació de les noves solucions estilístiques.

A nivell de consideració general, pensam que el compromís avantguardista que es va adoptar en els plantejaments estructurals i formals d'algunes dependències, sobretot església i claustre, fan del conjunt de Manacor un exemple il·lustratiu de les seqüències estilístiques que es van succeir en la introducció i assimilació del Renaixement i del barroc. Així doncs, el convent de sant Vicenç Ferrer eviden-

38. Fins i tot en el Renaixement, el claustre dominic es va emancipar fins a tal punt de les funcions primigènies -litúrgica i estructural- que es va convertir en una obra arquitectònica amb significació exclusivament artística. La idea culmina, segons els discurs de W. Braunfels, amb la intervenció de Bramante en el convent dominic de Santa Maria delle Grazie de Milà, on va construir un petit claustre com a atri d'una bella sagristia (BRAUNFELS, 1975, 200).

Galeria Sud del claustre

cia el paper fonamental que van assumir les fundacions conventuals en la consolidació dels nous estils, a través de les quals es va impulsar un art de gran riquesa plàstica i carregat de significació religiosa, que va propiciar la consolidació i l'arrelament de la nova plàstica.

Bibliografia

- CANTARELLAS, C., "Transformación y pervivencia en el barroco mallorquín", *Estudis Baleàrics*, pàg. 135-160. Palma, 1981.
- BRAUNFELS, W., *La arquitectura monacal en occidente*, Barral Editores, Col. Breve Biblioteca de Reforma, Serie Iconológica, 3. Barcelona, 1975.
- FERRER, A. et alii, *Així és Manacor*, Ajuntament de Manacor, 1989.
- FULLANA, P. et alii, *Claustros de Mallorca*, Guillermo Canals Editor, Palma, 1991.
- GAMBÚS, M., "El trabajo artístico en Mallorca durante los siglos XVI y XVII", *BSAL*, 43, pàg. 157-172, Palma, 1987.
- GAMBÚS, M., "Mediadores, promotores y clientes en la formación del renacimiento mallorquín", *Actas del XI Congreso del CEHA*. Pàg. 93-96, València, 1996.
- GARRIGA, J., L'època del Renaixement. Segle XVI, *Història de l'Art Català*, Vol. IV, Edicions 62, Barcelona, 1986.
- HUGUET, F. et alii, *Cincuentenario de la restauración de la orden de Predicadores en Manacor*, Ed. Imprenta Alcover, Palma, 1958.
- LLOMPART, G., "Devoción e iconografía popular del Nombre de Jesús en la Isla de Mallorca", *Mayurqa*, 7, pàg. 53-64, Palma, 1972.
- LLOMPART, G., "La devoción popular al Rosario en la Isla de Mallorca", *Revista Balear*, año X. Palma, 1975.
- PERELLÓ, A. M., *Les esglésies dels segles XVII i XVIII a Ciutat de Mallorca*, Ed. Moll, col. Els Treballs i Els Dies, 26, Mallorca, 1985.
- RIERA, B., *La Orden de Predicadores en Manacor*, Palma, 1913.
- ROSSELLÓ, J., "Nuestra Señora del Rosario del convento de Sto. Domingo de Mallorca (s. XV-XVI)", *BSAL*, 39, pàg. 123-144, Palma, 1982.
- ROSSELLÓ, J., "Iconografía dominicana (s. XV)", *Estudis Baleàrics*, 9, pàg. 103-118, Palma, 1983.
- ROSSELLÓ R.; VAQUER, O., *Història de Manacor. El segle XVI*. Ed. Prensas Universitarias, Palma, 1991.
- SEBASTIAN, S.; ALONSO, A., *Arquitectura mallorquina moderna y contemporánea*, Gráficas Miramar, Palma, 1973.
- SEBASTIAN, S.; ALONSO, A., *Contrarreforma y Barroco. Lecturas iconográficas-iconológicas*, Ed. Alianza, Madrid, 1981.
- TRIADÓ, J. R. L'època del barroc. Segles XVII-XVIII, *Història de l'Art Català*, Vol. V, Edicions 62, Barcelona, 1987.